

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

На сучасному етапі в Україні основна увага надається нормативним і правовим методам регулювання рекреаційного природокористування. Вчені-теоретики приділяють велику увагу понятійному апаратові, будують концептуальні схеми і розробляють програми розвитку рекреаційної діяльності. Але варто відзначити, що оподаткування рекреаційного природокористування, більшою мірою, розглядається в загальному контексті. Розробка і впровадження заходів із підвищення економіко-екологічної ефективності оподаткування здатні впливати на основні показники природокористування, економічні й екологічні.

Мета статті полягає у висвітленні альтернативних видів рентної форми оподаткування рекреаційного природокористування, яка є найбільш ефективною з економічної та екологічної точок зору.

Ефективність оподаткування розглядається як його результативність і визначається як співвідношення ефекту, до потенціальних втрат бюджету, що забезпечили його отримання. Суть економіко-екологічної ефективності оподаткування рекреаційної діяльності полягає у встановленні платежів за природокористування, які напряду залежать від рекреаційного навантаження на територію. За умови рівної кількості відвідувань, рекреаційне навантаження тим сильніше, чим, по-перше, цінніший природний ресурс, по-друге, вищий природоохоронний статус території. Ці платежі повинні здійснювати безпосередні суб'єкти рекреаційного природокористування – рекреанти й рекреатори. Підвищення економіко-екологічної ефективності оподаткування покликане діяти так, щоб інтереси отримання фінансово-економічної вигоди тільки за рахунок використання кращих рекреаційних ресурсів мінімізувалися у мотивації суб'єкта природокористування, а отримання економічного ефекту через поліпшення якості рекреаційних послуг, менеджменту, маркетингу та збереження рекреаційних ресурсів зводилися до максимуму. Таке оподаткування має примусити рекреантів при виборі місця відпочинку, а підприємців при виборі території, керуватися принципом отримання адекватності вкладеного капіталу рекреаційному ефектові, що одержується.

Цінність природних рекреаційних ресурсів визначається їх якісними характеристиками та географічним положенням відносно центрів рекреаційного попиту. Чим вищі ландшафтно-естетичні властивості, комфортніші кліматичні умови, багатший природний і культурно-історичний потенціал території, чим ближче ця територія до географічних центрів рекреаційного попиту, тим вище цінність її рекреаційних ресурсів. Природоохоронний статус території визначається, перш за все, уразливістю її екосистем від антропогенної діяльності. Статус території тим вище, чим більшою мірою виявляються означені характеристики. На величині ренти, що формується внаслідок рекреаційної діяльності на природних територіях, що охороняються (ПТО), позначається цінність рекреаційних природних ресурсів і обмеження природокористування, що зумовлені відповідним статусом. Тому основою економіко-екологічної ефективності оподаткування рекреаційного природокористування є рекреаційна рента. Рекреаційна рента відображає економічну цінність рекреаційних ресурсів ПТО і залежить від суворості природоохоронного режиму. Різні типи ПТО різною мірою обмежують антропогенну діяльність, і чим сильніші природоохоронні обмеження, тим умови для здійснення людської діяльності (у тому числі й рекреаційної) гірші. Отже, чим вищий природоохоронний статус території, тим рівень рекреаційної ренти нижчий у порівнянні з потенційно можливим.

У переході від традиційної системи оподаткування, де велику роль виконує податок на додану вартість, до рентних платежів бачиться можливість вирішення сучасних екологічних проблем, пов'язаних із нераціональним використанням природних ресурсів і забрудненням навколишнього середовища.

Рекреаційна рента – це частина витрат населення на відпочинок, оздоровлення та відновлення духовних і фізичних сил або фіксована величина від реалізації рекреаційних послуг, яка може бути спрямована на інвестування, відновлення та розширення ресурсної бази рекреаційної діяльності. Рекреаційна рента, як і будь-який інший вид ренти, утворюється в рекреаційній сфері завдяки праці людей, що в ній зайняті та створюють додаткову вартість з використанням засобів виробництва (основного капіталу). Вона може виступати у трьох основних формах: абсолютній, диференціальній та

монопольній [1, с. 65-74]. Важливість формування рекреаційної ренти походить із того очевидного факту, що якщо немає обліку утворення, розподілу та використання рекреаційної ренти, то немає і впливу цього інструмента на розвиток рекреації. Функціонування усіх рекреаційних організацій цілком виключає облік рекреаційної ренти. Передбачається, що її немає ні в житті, ні в науці. Рентне джерело фінансування розвитку рекреації вкрите цілковитим мовчанням і у Державній Програмі розвитку туризму до 2010 р. Складність її розробки виходить із відсутності аналогу та досвіду цієї роботи в нашій країні. Крім того, її формування та впровадження чіпляє багато інших, не вирішених питань економіки й права.

Облік утворення, розподілу та використання ренти в рекреації як особливому секторі економіки, повинен включати такі економіко-правові положення:

1. Усі рекреаційні організації реалізують свої послуги як товар за ринковими цінами рівноваги на підставі законів вартості, попиту та пропозиції, конкуренції. Місцеві органи влади звільняються від адміністративного втручання у підприємницьку діяльність організацій. На сучасному рекреаційному ринку України вже реально панує недержавний сектор економіки у вигляді турагенств, туроператорів, приватних готелів тощо.

2. Вільні ринкові відносини не означають свободу від контролю суспільства та держави. Характер втручання державних органів влади у систему ринкових стосунків має бути економіко-правовим, тобто таким, який законодавчо закріпив би розподіл прав власника між усіма учасниками, що господарюють у сфері рекреації. Щоб розподіл прав власництва здобув реального економічного сенсу, у договірних стосунках визначаються не тільки елементи прав власництва, але також склад витрат та прибутків кожного учасника цих стосунків. Рекреаційні організації надають органам влади результати фінансового аналізу та обліку, які не є комерційною таємницею, на відміну від управлінського обліку, та які у всьому світі публікуються у відкритій пресі, а саме: прогноз обсягів продажу рекреаційних послуг; баланс грошових витрат і надходжень; баланс прибутків та витрат; зведений баланс активів і пасивів; баланс прибутку та його розподілу, тобто звичайні елементи бухгалтерського обліку. З іншого боку, органи влади і, перш за все, місцеві органи влади надають свої бюджетні (або соціальні) витрати. Це можуть бути такі види витрат, які несуть органи влади та бюджетні організації, що фінансуються ними. Наприклад: витрати на будівництво й експлуатацію доріг і відповідних приміщень дорожньої служби; витрати на утримання автоінспекції та дорожньої служби; витрати на утримання пожежної служби, міліції тощо, серед яких, зокрема, витрати на розробку кадастру рекреаційних ресурсів. Головна мета розподільного обліку витрат полягає у тому, що з одного боку, індивідуальні бухгалтерські витрати та прибутки рекреаційних організацій, а з іншого – бюджетні соціальні витрати органів влади створюють економічну основу для майбутнього розподілу рекреаційної ренти.

3. Розмежування прав власництва та зобов'язань регулюється угодами між органами влади та рекреаційними організаціями, у яких позначаються форми, засоби стягнення та розміри рентних сплат за використання рекреаційних ресурсів.

Можливі такі форми рентних сплат: 1) сплати, узгоджені з обсягом та якістю рекреаційних ресурсів, які використовуються даною організацією; 2) сплати у вигляді твердої ставки із маси прибутку (загальної або чистої, що залишається після сплати податку); 3) сплати у формі твердої відсоткової ставки із норми прибутку або із норми рентабельності; 4) сплати у вигляді твердої ставки із розміру валової виручки від реалізації рекреаційних послуг. У сучасних умовах в Україні, за відсутністю кадастру рекреаційних ресурсів, доцільно було б впровадити третю або четверту форму платежів.

Рентні платежі повинні здійснювати безпосередні організатори рекреаційного природокористування. В рекреаційному використанні ресурсів безпосередніми природокористувачами виступають: виробники послуг гостинності, що знаходяться в межах рекреаційної території; виробники цільових рекреаційних послуг, незалежно від місцеположення; неорганізовані рекреанти, туристи та екскурсанти. Всі вони фактично сплачують рекреаційну ренту за природокористування з урахуванням обсягу споживання. Тому, методика встановлення рентних платежів з метою підвищення ефективності рекреаційного використання природоохоронних територій враховує інтенсивність рекреаційних потоків, додаткову вартість послуг рекреаційних підприємств і площу рекреаційної зони. У разі переходу до рентних платежів підприємства, що мають негативну різницю між прибутком і рентними платежами, повинні підвищити економічну ефективність використання наявного капіталу і рекреаційних ресурсів, або повинні датуватися з фондів організації, у віданні якої вони знаходяться. Інакше підприємству загрожує банкрутство та зміна власника капіталу. З цього виходить, що заміна традиційних податків, і, перш за все, ПДВ рентними платежами сприятиме з одного боку, впровадженню ефективніших методів організації праці та збуту путівок, і раціональнішому

використанню основних засобів, а з другого боку, вдосконаленню програм обслуговування рекреантів і раціональнішому використанню рекреаційних ресурсів. Одночасно, рентні платежі стримуватимуть капітальні інвестиції в природоохоронні території з високим рівнем розвиненості рекреаційної інфраструктури, а це, в свою чергу, сприятиме залученню капіталу в менш привабливі для рекреантів природоохоронні території. Залучення інвестицій викличе розвиток в них рекреаційної інфраструктури і підвищить привабливість їх рекреаційних територій, що сприятиме більш рівномірному розподілу рекреаційних потоків і раціональному використанню природних рекреаційних ресурсів.

У переході від традиційної системи оподаткування з податком на прибуток та ПДВ до рентних платежів, бачиться можливість вирішення сучасних екологічних проблем, пов'язаних із нераціональним, виснажливим використанням природних ресурсів і забрудненням навколишнього середовища, тому що лівова їх частка повинна бути направлена на вирішення саме цих проблем. З іншого боку, рекреація – дуже добрий важіль для одержання валюти. А для цього необхідно забезпечити конкурентноздатність рекреаційної галузі України на світовому ринку. Справа в тому, що неповоротний ПДВ не додає нічого до конкурентноздатності вітчизняної рекреаційної сфери. По-третє, у Фінляндії, Скандинавських та деяких інших країнах Західної Європи рекреаційна діяльність дотується, бо ця діяльність вважається “корисною для здоров'я нації”. У нашому випадку йдеться про полегшення податкового тягаря для галузі, яку ще потрібно створити конкурентноздатною, а для цього потрібно, щоб інвестиції повертались в економічно прийнятний термін, особливо у випадку інноваційних науковесмих підприємств. Термін повернення таких інвестицій, навіть при стягненні ренти, сягає за розрахунками від десяти і більше років. Держава ж матиме інші податки, зайнятість та добробут населення, валюту та багато чого іншого. Ось чому з двох розглянутих варіантів стягнення ренти для рекреаційної галузі є більш прогресивною формою оподаткування.

Таким чином, основою удосконалення оподаткування рекреаційного природокористування є теорія рекреаційної ренти, яка потребує подальшого розвитку, теоретичного обґрунтування, апробації та практичного впровадження в Україні.

Література

1. Тарасенюк А.И. Рентный механизм эколого-экономической оптимизации туристского природопользования // Европа – наш общий дом: экологические аспекты: Сб. тематич. докл. междунар. науч. конф. (Минск, 6-10 дек. 1999 г.). – Минск, 2000. – Ч.2. – С.65-74.

УДК 338.48:347.78

А.В. Долгополова

ВОЗМОЖНОСТИ ЗАЩИТЫ АВТОРСКИХ ПРАВ И ОХРАНЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ТУРИСТИЧЕСКОМ БИЗНЕСЕ

Активизация предпринимательской деятельности в сфере туризма требует от руководителей туристических фирм тщательной подготовки к конкурентной борьбе. Выживание турфирмы в современной меняющейся среде зависит от её инновационного потенциала, способности к нововведениям. Усиление конкуренции способствует развитию не только положительных, но и отрицательных тенденций. На туристическом рынке Украины все чаще встречаются фирмы с одинаковыми названиями, похожими логотипами и однотипными турами. Целесообразно применять к подобному явлению термин мимикрия, что в переводе с греческого означает подражательство. Некоторые туристические фирмы используют данный прием для усиления своих позиций за счет хорошей репутации других.

Выделиться из общей массы, сохранить конкурентные преимущества, свой индивидуальный образ в сознании потребителя, при этом обеспечивая защиту своих прав на этот образ - приоритетные задачи каждой туристической фирмы. Вопросам защиты авторских и смежных прав и охраны интеллектуальной собственности сейчас уделяется особое внимание. Кириченко И. говорит об общих особенностях создания и защиты торговой марки и торгового знака, но не учитывает специфических особенностей туристической отрасли [1, с. 49]. Семений Ю. предлагает к рассмотрению перечень вопросов о регистрации определенного цвета для товаров и услуг, но она утверждает, что вряд ли возможно создать методику, по которой можно было бы определить, какой цвет может быть зарегистрирован в качестве торговой марки, а какой – нет [2, с. 9]. Захарин С.